

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De gehele Freud in het Frans

«Un moment historique»

ELSBETH GREVEN

«Le texte, tout le texte, rien que le texte», zo luidde het adagium van de Franse psychiater-psychoanalyticus Jean Laplanche (1924-2012). Hij doelde daarmee op de teksten van Freud, die volgens hem zo *sec* mogelijk, dus zonder begeleidend commentaar en interpretatie, moesten worden uitgegeven in Frankrijk. Die teksten zijn er gekomen, en wel de gehele Freud in het Frans. Ze zijn ondergebracht in de *Oeuvres complètes de Freud — Psychanalyse* in twintig delen. In 1989 verscheen het eerste en in november 2015 het laatste deel van deze chronologisch geordende, luxe editie. Het laatst verschenen deel is de als eerst genummerde band, met Freuds geschriften uit de jaren 1886-1893. De editie is samengesteld op datum van schrijven, niet op publicatiedatum, en loopt tot het jaartal 1939, met onder andere de tekst over Mozes en het monotheïsme. Jean Laplanche, gewezen hoogleraar aan de Universiteit van Parijs VII, een van de initiatiefnemers van de Franse Freudeditie en tevens mede-auteur van onder andere het bekende *Vocabulaire de la psychanalyse*, heeft de uiteindelijke totstandkoming van het verzameld werk niet mogen meemaken. Drie jaar na zijn dood vond op 4 november 2015 in Parijs, in het Institut de France, de feestelijke presentatie plaats van de verschijning van de laatste band van de *Oeuvres complètes*, waarmee het grote en prestigieuze project na zo vele jaren is afgerond. Op uitnodiging van de Franse uitgever van de *Oeuvres complètes*, het Parijse Presses

Universitaires de France, was ik — als uitgever van het werk van Freud in het Nederlands, onder andere van de editie *Sigmund Freud Werken* — aanwezig bij deze bijzondere viering. Te midden van een gezelschap van ongeveer vijfenzeventig personen, onder wie de vrijwel voltallige redactie van de editie, stond men stil bij de nu volledig gepubliceerde «Franse Freud», alsook bij de geschiedenis ervan. Deze vertoont onder meer qua duur overeenkomsten met de totstandkoming van de eerste Freudeditie in het Nederlands, de *Sigmund Freud Nederlandse Editie*, die tussen 1979 en 1993 verscheen in dertig delen. Deze editie is in 2006 opgevolgd door de elfdelige verzameleditie *Sigmund Freud Werken*, waarvan de vroegste geschriften van Freud als laatste zijn vertaald en bijeen zijn gebracht in deel I, net zoals in de Franse editie.

Al in 1984 startte in Frankrijk een kleine groep wetenschappers, bestaande uit de Franse psychiater André Bourguignon (overleden in 1996), de Franse germanist Pierre Cotet (die tekende voor de redactionele leiding), en de eerder genoemde Jean Laplanche (die het gehele project wetenschappelijk onder zijn hoede nam) met de *Oeuvres complètes*. Zij beoogden voor het eerst in Frankrijk een verzameleditie van Freud uit te brengen, een editie die coherent en consistent zou zijn, het volledige psychoanalytische werk van Freud zou moeten omvatten en vooral: geheel trouw zou moeten zijn aan het freudiaanse idioom, aan zijn stijl. Zij zou een «freudiaans Frans» moeten bieden. Al eerder, vanaf 1913, waren er Franse vertalingen van artikelen van Freud verschenen, en vanaf de jaren twintig werden ook Freuds boeken in het Frans vertaald, bijvoorbeeld door prinses Marie Bonaparte, Rudolf Loewenstein en Anne Berman, vertalingen die

bij diverse grote Franse uitgevers (Payot, Gallimard, Alcan) werden uitgegeven. Nu werd het tijd om een consistente Freudvertaling op de markt te brengen, zo memoreerde men tijdens de bijeenkomst. In 1989, in hetzelfde jaar waarin het eerste deel verscheen, publiceerden Bourguignon, Cotet en Laplanche *Traduire Freud*, een boek waarin zij hun vertaalstrategie toelichtten en hun vele, strikt nagevolgde regels verduidelijkten. De kernredactie breidde zich intussen uit met François Robert, die de terminologie bewaakte en zorg droeg voor het glossarium en de index. De germaniste Janine Altounian bewerkstelligde dat de vertaalde teksten met elkaar in harmonie waren. Annotaties en de vele varianten werden verzorgd door Alain Rauzy. Er werkte een grote groep vertalers mee aan de editie, die in subgroepen was onderverdeeld. Men kwam ten minste twee keer per week bijeen en beoordeelde keer op keer en regel voor regel de vertalingen, nimmer werd een reeds gepubliceerde vertaling gebruikt. De vertalers en redactie bleven zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke tekst, om Freuds taalgebruik en werkwijze trouw te blijven. Daartoe werden vele neologismen in het leven geroepen, zoals het Franse *«désaïde»* voor Freuds *«Hilflosigkeit»*. Deze werkwijze heeft, naast veel kritiek en weerstand — veelal van lacaniaans georiënteerde psychoanalytici — veel bewondering afgedwongen. Malcolm Pines beweerde al: *«Only in France have Freud's own words been so closely scrutinized, so carefully translated, nowhere else has so much theoretical sophistication been applied to «The language of psychoanalysis».* En de Franse uitgever vermeldt trots in haar speciale folder over de Franse editie het compliment van Milan Kundera: *«C'est avec cette passion de l'exactitude qu'il faudrait traduire non seulement les grandes oeuvres savantes, mais aussi les grands romans.»* Voor de Nederlandse Freudvertaler, Wilfred Oranje,

die helaas te vroeg overleed in 2011, is het onderscheid tussen het vertalen van fictie en non-fictie gedurende zijn vertalersloopbaan ook steeds meer vervluchtigd. Zo zegt hij in een voordracht: *«En toch heb ik leren inzien dat men hem [Freud] altijd — à la Schleiermacher — moet paraphraseren. Gewoon dicht bij de brontekst blijven [...] Freud heeft het woord Vorlust gemunt, naar analogie van Vorfrende, voorpret [...] Het mag evenwel duidelijk zijn dat men dit woord niet nachbildend moet vertalen met «trek vooraf», «bij voorbaat lust», «lust op voorhand», of nog gekker, «trek in de voorhand». Nee, men moet het gewoon vertalen met «voorlust», ook al is dat een niet bestaand en vreemd, zelfs lelijk klinkend woord [...] En hoe vaker ik het woord opschrijf of hardop uitspreek, hoe normaler en vanzelfsprekender het gaat klinken.»*

Na diverse voordrachten van de redacteuren en de uitgever werd geconcludeerd dat deze Franse editie, met haar neologismen, niet alleen voor de Fransen zinvol is, maar dat zij nuttig is voor elke vertaling en elke lezing van Freud. De totstandkoming van deze editie werd dan ook bestempeld als een *«historisch moment»* en *«een feest voor Frankrijk en de psychoanalyse»*.

Bronnen en literatuur

- BOURGUIGNON, A., COTET, P. & LAPLANCHE, J. (1989). *Traduire Freud*. Parijs: PUF.
- FREUD, S. (1979-1993). *Sigmund Freud Nederlandse Editie*. Amsterdam: Boom.
- FREUD, S. (1989-2015). *Oeuvres complètes de Freud — Psychanalyse*. Parijs: PUF (www.puf.com).
- FREUD, S. (2006). *Sigmund Freud Werken*. Amsterdam: Boom.
- GREVEN, E. (2006). *Freud uitgeven*. Amsterdam: Boom.
- LAPLANCHE, J. & PONTALIS, J.B. (1967). *Vocabulaire de la psychanalyse*. Parijs: PUF.
- ORANJE, W. (2005), *Bestaat er enig verschil in het vertalen van literaire fictie en literaire non-fictie?* Voordracht Literaire vertaaldagen, 16 december 2005.